

Intervju z Davidom Lloydom

»Zgodba s sporočilom je boljša kot zgodba brez njega«

IGOR HARB

Glavni gost jesenskega stripovskega festivala Tinta, ki je potekal v Kinu Šiška, je bil David Lloyd, stripovski avtor, ki je najbolj znan po vizualni podobi risoromana *V for Vendetta*. Z Alanom Moorom sta ga ustvarjala med letoma 1982 in 1989 in velja za eno prelopnih del medija, kasneje pa je postal tudi predloga za filmsko uspešnico **V kot vroče maščevanje** (*V for Vendetta*, 2005) v režiji Jamesa McTeigua. Med Lloydova ključna dela sodi še risoroman *Kickback*, zadnje desetletje pa je založnik spletne stripovske naročniške izdaje *Aces Weekly*, ki bralcem vsak teden prinaša nove zgodbe, prilagojene za elektronske zaslone. David Lloyd je imel na Tinti nabito polno dvorano; predaval je o stripovskem ustvarjanju, razlagal ključne osnove dela in bodočim avtorjem dajal napotke. V pogovoru je bil sproščen in brez dlake na jeziku, seveda pa sva morala začeti z *V kot vroče maščevanje*.

V uvodu za izdajo risoromana V for Vendetta (V kot vroče maščevanje) iz leta 1990, ki jo gulim že dolga leta, ste zapisali, da je ta roman namenjen ljudem, ki ne izklopijo televizije, ko

pridejo na spored poročila. Še zmeraj mislite tako – ob trenutni ravni kakovosti novic?

Se bojim, da si nisem premislil. Ko sem odraščal v Angliji, smo imeli zgolj kratke novice na televiziji, sicer pa smo jih brali v časopisih. Živel sem z zavedanjem, da večini ljudi novice niso pomembne, da jih na televiziji zanima predvsem zabava, ne pa tisto, kar je dejansko pomembno za njihova življenja. In enako je danes. Imamo sicer 24-urne novice, ampak ljudi še zmeraj zanima predvsem zabava; menim, da si name-

noma zatiskajo oči pred resnimi temami. Včasih so uporabljali Marxov citat, da je religija opij ljudstva, danes pa to velja za 24-urne zabavne vsebine. Ljudje verižno gledajo serije in se izogibajo resnici ter še zmeraj izklaplajo novice. Menim, da bi jih morali pustiti vklopljene. In biti pametni.

Kako pa gledate na mešanico novic in zabave, kot so denimo oddaje Prejšnji teden nocoj z Johnom Oliverjem (Last Week Tonight with John Oliver, 2014) ali pa The Daily Show? Menite, da tak pristop predstavi aktualno dogajanje širšemu krogu ljudi ali le banalizira resne teme?

V Angliji nimamo nič tako izvirnega. Včasih smo imeli odlično politično satiro, ampak zdaj očitno ni več prostora za to. Sicer pa mislim, da so ljudje, ki gledajo tovrstne oddaje, že politično ozaveščeni ali celo aktivno vključeni v dogajanje, kar se mi zdi pozitivno.

Vrnimo se k uvodnim besedam v risoroman. Tako vaš uvod kot uvod Alana Moora sta izjemno temačna in Moore celo zapiše, da razmišlja o emigraciji iz Velike Britanije. Menite, da so se v skoraj treh desetletjih, odkar sta to zapisala, stvari obrnile na bolje? Ali pa se uresničujejo vaši strahovi?

Saj veste, kako je v Veliki Britaniji, vse dogajanje okrog brexita ... To zelo obžalujem, saj si želim, da bi bili bolj povezani, ampak je, kar je. In potem je tu še naš populistični premier, ki govori določenemu krogu ljudi zgolj tisto, kar želijo slišati, in je nekakšna pomanjšana kopija Donalda Trumpa. Vse to je precej slabo. Alanov uvod omenja Margaret Thatcher in veliko bralcev je menilo, da *V kot vroče maščevanje* pravzaprav govori o njej, ampak to ne drži. Strip sva začela ustvarjati leta 1981, ko je šele dobro nastopila položaj premierke in še ni kazala svojih kasnejših, nekoliko diktatorskih prijemov. K pisanju naju je spodbudil vzpon desničarskih, fašističnih strank, kakršna je Nacionalna fronta. Morate vedeti, da je

bilo to takoj po punku, gospodarstvo je bilo na psu in z najočnejšo zgodbo sva hotela nagovoriti nekatere tedanje strahove. Ampak model za družbeno preobrazbo ni bila Anglija, temveč Nemčija v tridesetih. Po gospodarski krizi in hiperinflaciji je bilo na političnem polju več različnih akterjev, ki jih je Hitler uspešno zmanipuliral, in ko so ljudje iskali odrešitelja, so dobili njega. Populizem je uporabil na isti način kot mnogi diktatorji, ugotovil je, kako lahko nagovori ljudi oziroma njihov obup. In če pogledamo, kaj se dogaja zdaj, imamo enako vrsto ljudi, demagoge, ki hlepijo po moči, pri tem pa izkoriščajo šibke in jemljejo denar bogatih.

Torej menite, da drvimo proti svetu, kot ste ga opisali v *V kot vroče maščevanje*?

Ne. Še vedno imamo demokracijo. Ta morda res ni več takšna, kot je bila nekoč. Korporacije in posebni interesi imajo zdaj več moči, kot so je imeli kadarkoli. Izkoriščajo jo tako, da prek lobiranja vplivajo na politike. Ne glede na to, koga voliš, ne moreš dobiti tega, kar hočeš, ker korporacije nadzirajo stopnjo družbenih sprememb. Podnebne spremembe so tipičen primer. Če bi naredili raziskavo in vprašali ljudi, ali menijo, da naj država kaj stori glede tega, bodo praktično vsi odgovorili pritrdilno. Ljudje, ki vodijo korporacije, pa

niso tega mnenja, saj v prvi vrsti zasledujejo dobiček, večina pa jih je dovolj starih, da jim je lahko vseeno za prihodnost. Tako je demokracija na zelo trhljih nogah. Ampak še zmeraj vztraja. Po drugi strani pa imamo v *V kot vroče maščevanje* popolno diktaturo in mislim, da do nje v tem koncu sveta ne bo prišlo. Drugod je drugače. Če samo pogledamo Hongkong – tam se borijo za preživetje svojih vrednot, demokratičnih vrednot. Poskušam najti nekaj optimizma v tem svetu in demokracija je najboljša, kar lahko ponudim.

Ustvarili ste podobo maske Guya Fawksa, ki je kasneje postala simbol mnogih upornikov in disidentov, predvsem pa skupine Anonymous. Kako se počutite, kadar to masko prevzame kakšna skupina, s katero se ne strinjate?

Glede tega nisem posebej zadovoljen. Pravzaprav je bil samo en primer zlorabe, neka desničarska skupina je uporabila masko in z njo povečevala nasilje; no, pravzaprav je šlo bolj za sceno iz filma. Nisem bil navdušen, ampak ne morem prav veliko narediti. Ko nekaj ustvariš, dobi to svoje mesto v svetu in od ljudi je odvisno, kako se bodo odzvali. Večinoma pa so masko uporabljali za pozitivne cilje, kot simbol upora proti tiraniji, na kar sem izjemno ponosen.

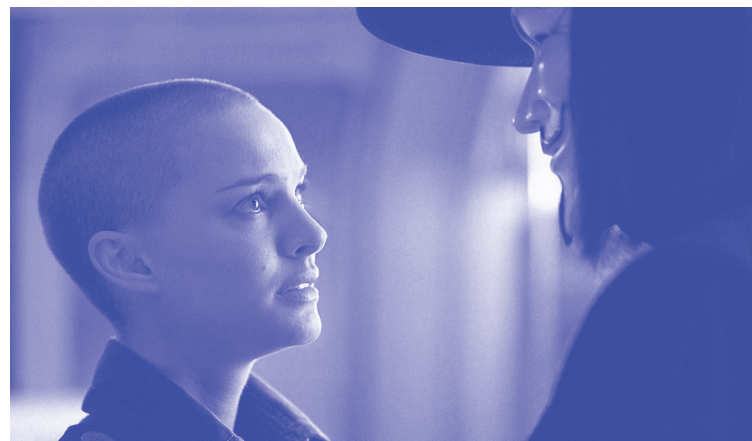
Kako pa gledate na to, da ogromna korporacija AT&T, ki je prek Warner Bros. in založbe DC lastnica podobe, služi ob tem? To je majhna ironija, kajne? Da nek simbol upora proti sistemu financira ta sistem – in po drugi strani, da sistem podpira simbol upora. Sicer je fino, ker tudi jaz dobim majhen odstotek od uradno licenciranih mask, seveda pa so to večinoma ponaredk. Ampak če damo ironijo na stran, poskušam vedno gledati širšo sliko in ocenjevati splošni vpliv, ki ga ima ta podoba.

Zadnje čase se zdi, da smo vse pogosteje priča nekakšni komercializaciji upora, ko so ljudje zadovoljni s tem, da kupijo uporniško knjigo, kot je *V kot vroče maščevanje*, si ogledajo film, o tem tvitajo, dejansko pa sprememb ne zahtevajo. Se tudi vam zdi tako?

Ni vsak človek ustvarjen za to, da bi se pridružil prvi liniji protestov. Osebnostno menim, da je napisati knjigo, ki ima dejansko sporočilo in opomni ljudi na njihove družbene odgovornosti, bolje, kot če tega ne bi storil. Potem je od bralcev odvisno, kaj bodo naredili. Konec koncev se moramo sprijazniti, da smo kot posamezniki omejeni glede tega, koliko lahko spremenimo. Ampak zmeraj se najdejo ljudje, ki so pripravljeni protestirati in zahtevati spremembe – pri nas v Veliki Britaniji denimo okoljevarstveni aktivisti Extinction Rebellion. Zmeraj so tudi taki, ki čutijo, da morajo protestirati, na primer v Hongkongu. Za družbene spremembe je potrebnih veliko ljudi, ampak če imaš možnost, da jih na nek način opomniš, aktiviraš, je to bolje, kot da bi stal ob strani. Ne pričakujem pa, da bi moji bralci dejansko karkoli naredili, želim si le, da bi dojeli sporočilo. To je bistvo vsega, kajne, povedati zgodbo s sporočilom, ker je to bolje kot zgodba brez sporočila.

Film je bil izjemno uspešen, ampak kot ste prej omenili med vrsticami, je bil tudi kritiziran zaradi povečevanja skrajno stiliziranega prikaza nasilja v akcijskih prizorih. Se vam je zdelo, da so avtorji filma v tem pogledu pretiravali? Ali se vam zdi, da to nekoliko odvrne od osrednjega sporočila zgodbe, ki je v risoromanu in filmu kljub vsem razlikam pravzaprav enako?

Kot ste rekli, je jedro zgodbe v obeh delih enako. Resda film izpusti ideje o anarhizmu, o možnosti vzpostavitve anarhije kot družbenega reda, ampak glede nasilja je filmska

predelava povsem svoje delo, s povsem drugim ciljnim občinstvom. Sam sem med ustvarjanjem stripa pri prikazu nasilja več izpustil kot narisal, ker menim, da ima to v stripovskem mediju pogosto večji učinek. Ampak filmarji so snemali hollywoodski *blockbuster* za široke množice in zanj je bila že sama zgodba precej radikalna. Producent Joel Silver je s tem filmom veliko tvegala. V hollywoodskih filmih sta osrednjega pomena konflikt in akcija in oboje mora biti veliko bolj fizično predstavljeno kot v stripu. Zame je film preprosto druga različica zgodbe. To mi je bilo jasno že od začetka, zato me spremembe ne motijo.

Kickback je še en vaš slovit risoroman, ki je v celoti plod vaše dela. Gre za policijsko kriminalko, v kateri se glavni junak sprva dobro znajde v koruptivnem sistemu, nato pa najde svoje moralno jedro in začne spreminjati sistem. Strip je pogosto našel primerjave s filmi, kot sta *Serpico* (1973, Sidney Lumet) in *L.A. zaupno* (L.A. Confidential, 1997, Curtis Hanson). Ali so ti filmi in ta žanr kriminalke vplivali na ustvarjanje stripa?

Vsekakor. Filmii so pustili močan pečat na mojem delu in želel sem se pokloniti svojim najljubšim kriminalkam. Nisem pa ciljajl konkretno na *Serpico* ali kak drug film, temveč sem želel ustvariti zgodbo o tem, kako pokvarjen sistem spremeniti od znotraj. Tematsko je precej vzporednic z *V kot vroče maščevanje*, kjer je družba prav tako pokvarjena, V pa jo skuša pripraviti do tega, da se spremeni. V *Kickbacku* je glavni junak korumpiran policist, ki se odloči, da ne bo več tak. Toda težava je v sistemu. Gre za pogost problem velikih policijskih sistemov, denimo v ZDA in tudi v Veliki Britaniji, kjer je korupcija zasidrana v načinu delovanja. V tem je podoben *Serpico*. Vendar pa moje najljubše kriminalke niso nujno povezane s korupcijo, temveč s slogom. **Bullitt** (1968, Peter Yates) je denimo moj najljubši film, obožujem tudi **Čistino** (Point Blank, 1967, John Boorman), krasen film je tudi **Naglica** (Hustle, 1975, Robert Aldrich) z Burtom Reynoldsom v glavni vlogi, pa seveda **Umazani Harry** (Dirty Harry, 1971, Don Siegel). To so filmi o posameznikih, ki se odločijo postaviti zase in upreti sistemu, o ljudeh, ki so jih lovke korupcije že povlekile navzdol, a so se odločili postaviti zase. To je pomembno sporočilo, saj vse vleče navzdol; če menimo, da imamo možnost plačati manj davkov, bomo to tudi storili, čeprav se zavedamo, da so davki pomembni za vzdrževanje varnosti in socialne države. Ob tem pa se sploh ne počutimo skorumpirane. Na tak način nas politiki tudi zavedejo, obljubijo nam, da bodo naredili nekaj prav za nas.

Filmi in stripi pogosto vplivajo drug na druge v smislu vizualnih elementov in tematik. Kateri filmi so najbolj vplivali na vaše stripovsko ustvarjanje? In obratno, pri katerih filmih ste opazili, da se pozna vpliv vašega stripovskega ustvarjanja?

To pa je veliko vprašanje. Če govoriva na splošno o filmu, gre to nazaj do Orsona Wellsa in filmov, ki sem jih videl kot otrok, denimo **Sindbadovo sedmo potovanje** (The 7th Voyage of Sindbad, 1958, Nathan H. Juran). Ko sem bil najstnik, sem vsak teden hodil v kino na dvojne predstave, veliko filmov sem gledal tudi na televiziji, ampak ne bi mogel izbrati enega samega; name je vplivala kombinacija vsega mogočega.

Kaj pa vpliv vašega ustvarjanja – ali pri ogledu novejših filmov kdaj opazite vaš vpliv?

To je zelo delikatno vprašanje (*smeh*). Za svoj spletni stripovski projekt *Aces Weekly* sem napisal in narisal zgodbo *Valley of Shadows* (2012) – to je tudi zadnja stvar, ki sem jo zaključil, ker se sicer bolj ukvarjam z založništvo. Nedavno sem videl film z Joaquinom Phoenixom **Nikoli zares tukaj** (You Were Never Really Here, 2017, Lynne Ramsay). Če najprej preberete moj strip in si potem ogledate film, boste našli precej podobnosti. Odličen film je in ima nekaj vzporednic v moji zgodbi, predvsem pa v podobah. Kasneje sem izvedel, da se scenarist (Jonathan Ames, op. p.) prav tako ukvarja z grafičnimi romani. In čeprav ne morem trditi, da me je kopiral, je vzporednic precej.

Zadnje desetletje so stripovski filmi nekaj najbolj vročega v Hollywoodu. Kateri pa je vaš najljubši, poleg seveda V kot vroče maščevanje?

Novejših filmov ne gledam, tako da ne vem nič o **Stotnici Marvel** (Captain Marvel, 2019, Anna Boden in Ryan Fleck) ali vseh teh filmih. Nazadnje sem ujel **Čudežno žensko** (Wonder Woman, 2017, Patty Jenkins) in mi je bila zelo všeč, dober scenarij ima in vizualno podobo. Sicer pa mi je bil všeč recimo **Dick Tracy** (1990, Warren Beatty), še pred tem pa televizijska serija *Batman*, ker je bila zelo smešna. Osebnost me ne zanima temačen in močan Batman, ampak humor v njegovi zgodbi.

Kaj je potrebno za uspešen prenos čarovnije zaporednih podob stripa v gibajoče se podobe filma?

Ker večina stripov uporablja filmske prijeme, se mi zdi, da s pretvorbo stripovskih podob v film ne bi smelo biti prav veliko dela. Nedavno sem se dogovarjal za snemanje filma po stripu *Kickback* in menim, da bi lahko preprosto vzel stran iz stripa in jo uporabil za storyboard. To ne bi smelo biti težko.

Kaj pa osnovni koncept stripa, kjer se lahko veliko zgodi v prostoru med dvema sličicama, medtem ko se pri filmu ne more; se vam ne zdi, da je tukaj nevarnost, da bi film pri prenosu nekaj izgubil?

Tega ne vem natančno, ker nisem filmar, morda pa me prav zato ni prepričalo **Mesto greha** (Sin City, 2005, Robert Rodriguez in Frank Miller). O polomu, ki se imenuje **Prikazen** (The Spirit, 2008, Frank Miller), sploh nima smisla razmišljati. Res ne vem, kaj so mislili, saj s stripom nima prav nobene povezave. Poleg tega se mi zdi, da skušata ta dva filma podobe na platnu napolniti s stripom, vendar bi morala uporabiti filmski jezik. Dobro pretvorbo je mogoče ustvariti, ampak res ne uspe prav pogosto.

NIKOLI ZARES TUKAJ (2017)

Kaj pa Pot v pogubo (The Road to Perdition, 2002, Sam Mendes), ta film prav tako temelji na risoromanu in je odličen? Ja, ampak film je bistveno boljši od knjige (smeh). Mislim, da se je to zgodilo pomotoma, zgodba je precej spremenjena.

V večina sodobnih stripovskih filmov prinaša superjunaške zgodbe, čeprav so še pred časom nastajali tudi filmi po drugih stripovskih žanrih, denimo prej omenjena Pot v pogubo ali pa V kot vroče maščevanje. Zakaj menite, da je tako?

Denar (smeh). Film o superjunakih navržje veliko denarja, ampak ne vidim, da bi koga zanimalo posneti film, kot je **Svet duhov** (Ghost World, 2001, Terry Zwigoff), čeprav bi bilo to lepo. Osebnostno si želim, da bi ljudje brali več stripov, in moram reči, da ti filmi o superjunakih nimajo pozitivnega učinka, saj se uspeh filmov, kot so *Možje X*, ne pozna pri prodaji stripov.

Ampak pri V kot vroče maščevanje je film nedvomno spodbudil prodajo risoromana ...

To že, ampak prav zato, ker gre za zaključeno zgodbo. To je tako kot pri *Viharju*; če posnameš film po romanu, bo ta spodbudil prodajo knjige. Če pa posnameš film o Batmanu, potem težko priporočiš katerega od številnih stripov, kjer se pojavlja, saj izhajajo vsak mesec novi, ki so precej različni in se tudi razlikujejo od filma.

MESTO GREHA (2005)

